

RECENZIA

Denisa Selická, Marcela Šarvajcová, Monika Štrbová: *Sociológia voľného času*

Nitra 2015, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 80s.

V roku 2015 sa medzi vysokoškolské učebné texty zaradila publikácia od trojice autoriek Denisy Selickej, Marcely Šarvajcovej a Moniky Štrbovej venovaná sociológii voľného času. Publikácia nesie rovnomený názov – *Sociológia voľného času*. Rozsahom nie náročná, no prehľadne usporiadaná a logicky koncipovaná vysokoškolská učebnica patrí medzi učebné texty, ktoré vznikli na základe aktuálnej potreby akademického prostredia, v ktorom autorky pôsobia. Máme pred sebou publikáciu, ktorá nechce byť iba ďalšou knihou do knižničnej zbierky, ale sa snaží aktuálne reflektovať potrebu študentov sociálnych vied v oblasti štúdia sociológie voľného času. Autorky nemuseli načrieť do „nových vôd“, pretože predmetná problematika patrí do sociologickej problematiky, ktorej sa venujú už dlhší čas. V ponúknutých témach sú doma nielen v teoretickej, ale i vo výskumnej oblasti. Ich akademické pôsobisko iniciovalo i realizovalo niekoľko sociologických výskumov v tejto konkrétnej oblasti, čo sa odráža i v erudícii, ktorá je predpokladom vydania vysokoškolskej učebnice venovanej sociológii voľného času.

Problemátike voľného času cez prizmu sociológie v prostredí Slovenskej republiky a Česka nie je venovaných priveľa bibliografických titulov. A v súbore vysokoškolských učebníc podľa aktuálneho stavu žiadna. Ak sa však uberáme širším pohľadom na voľný čas, teda cez viaceré spoločenskovedné disciplíny, môžeme nájsť hneď niekoľko titulov. Autori, ktorí systematicky z pohľadu sociálnych vied venujú svoju pozornosť predmetnej problematike, sú napr. T. Čech, B. Hájek, B. Hofbauer, J. Pávková, K. Janiš, A. Jurkovičová, I. Kominarec,

E. Kratochvílová, P. Lenčo, A. Masariková, P. Masarik, I. Slepíčková, M. Vážanský a iní. Ku komplexnosti pohľadu však chýba sociologický zorný uhol. Z tohto dôvodu sa publikácia *Sociológia voľného času* javí ako priekopnícka na území slovenskej i českej jazykovej oblasti. Autorky si za cieľ zvolili uskutočniť súhrnný pohľad na problematiku voľného času, jeho funkcie, formy a možnosti využívania voľného času. Domnievame sa, že cieľ publikácie stručne a jasne naplnili.

Autorky zvolili veľmi prehľadné členenie knihy; v prvej kapitole logicky začínajú so všeobecnými informáciami o sociológii, informáciami o sociológii ako vede i informáciami z dejín sociológie. Demonštrujú tým relevantný záujem tejto disciplíny o voľný čas prostredníctvom vlastného sociologického teoretického i empirického uchopenia. Druhá kapitola je prehľadom obsahu pojmu – voľný čas. Aktuálne sa najprv zameriavajú na zmeny voľného času v priebehu posledných desaťročí. Prezentujú rozličné pohľady na voľný čas a definujú funkcie voľného času. Kapitola vrcholí výpočtom foriem trávenia voľného času. Špecifické miesto v publikácii má tretia kapitola, venovaná problematike voľného času detí a mládeže. V konkrétnej sociálnej oblasti špecifikujú vybrané činitele vo vzťahu k voľnému času mládeže. Obohacujúci charakter demonštruje reprezentatívny výskum mládeže realizovaný Iuventou, ktorý svojim praktickým zameraním dopĺňa a uzatvára poslednú kapitolu i celú publikáciu.

Prvá kapitola je „kapitola o sociológii“. Obsah tejto kapitoly ocení najmä čitateľ neznalý sociologickej paradigmy. Ak sa na knihu zameria čitateľ vo všeobecnej sociológii už zorientovaný, môže azda nadobudnúť pocit akéhosi zbytočného teoretizovania o sociológii, o veciach, ktoré „už vieme“. Podobne možno vnímať i historický náhľad na túto vednú disciplínu. Preto sa určenie publikácie javí ako hodnotné najmä pre čitateľa – študenta, ktorý sa so sociológiou stretáva ako sociológ – začiatočník. Autorky tvrdia, že učebné texty sú určené pre študentov vysokoškolského štúdia nielen v odbore sociológia, ale aj sociálna pedagogika, sociálna práca, misijná práca a v iných spoločenskovedných odboroch. S týmto ich zámerom sa môžeme stotožniť

vo všetkých spomínaných odboroch. Azda iba pre prvý (sociológiu) sa prvá kapitola môže zdať zbytočným opakovaním.

Obsah prvej kapitoly je prehľadne štruktúrovaný. Doslova v niekoľkých riadkoch sa autorkám podarila náročná úloha: povedať o sociológii veľa na malom priestore, teda povedať to najpodstatnejšie. Autorky pôsobiace ako pedagogičky v sociologickom odbore využili skúsenosti s vyučovaním všeobecných základov sociológie na vysokej škole. Stručný, obsažný a prehľadný charakter prvej kapitoly o predchádzajúcom tvrdení čitateľa určite presvedčí. Základné vedomosti o sociológii vychádzajú z použitia poznatkov o tradičnej spoločnosti, ktorá je v publikácii charakterizovaná prostredníctvom 4 znakov. Dialektika vývoja smeruje k spoločnosti modernej. V texte sa dočítame o podstatných podnetoch, ktoré spôsobili premenu tradičnej spoločnosti na modernú. Nezadržateľná industrializácia spôsobila nasledovné dôsledky: uvoľnenie pracovnej sily, nezamestnanosť, zmeny v delbe práce, zmeny v kvalifikácii, otázku voľného času, zmeny v demografickej štruktúre, urbanizáciu, zmeny v štruktúre a živote rodiny, zmeny v sociálnej štruktúre spoločnosti, zmeny v spôsobe a forme riadenia podniku. Tieto témy sa v publikácii stávajú odrazovým mostíkom pre definíciu sociológie ako vedy, ktorá študuje spoločnosť v dvoch úrovniach skúmania – mikrosociologickej a makrosociologickej.

História sociológie, ktorou pokračuje prvá kapitola, je tiež vydatým pokusom v pár riadkoch zhrnúť tak široký obsah, akým dejiny sociológie sú. Nechýba spomienka na mená klasikov sociológie, A. Comta, M. Webera, E. Durkheima, K. Marxa. Od dejín sa text rýchlo prepracuje od otázky o vývoji k otázke, kto je dnes človek s charakteristikou sociológa. Prvá kapitola končí podnetnými otázkami na uvažovanie. Ponúknuté otázky na uvažovanie nezaprú charakter publikácie, teda vysokoškolské učebné texty.

Druhá kapitola „in medias res“ hľadá odpoveď na otázku o obsahu pojmu voľného času pre sociológa. Autorky sa snažia prebádať predmetnú problematiku vo viacerých sociálnych vedách. Tento multiparadigmatický zámer možno oceniť ako prínosný. Hoci priznávajú,

že obsah pojmu voľný čas nie je ľahko definovateľný, nevzdávajú sa cieľa tento obsah stručne a prehľadne definovať. Používajú niekoľko bibliografických zdrojov definujúcich voľný čas, treba však pozitívne ohodnotiť ich snahu podať aj vlastnú definíciu voľného času. Dejinný prehľad vývoja pojmu voľný čas smeruje v druhej kapitole až k jeho definovaniu v kontexte modernej spoločnosti. Dialektika vývoja smeruje až k súčasnosti, kedy sme svedkami rozličných pohľadov na voľný čas. Tieto pohľady – hľadiská autorky definujú (ekonomické hľadisko, sociologické hľadisko, politické hľadisko, zdravotno-hygienické hľadisko, pedagogické a psychologické hľadisko). V zmysle významu voľného času pre jednotlivca či spoločnosť autorky definujú funkcie voľného času použijúc dva odlišné bibliografické zdroje. S Kratochvílovou hovoria o zdravotno-hygienickej funkcii, seberealizačnej funkcii, formatívno-výchovnej funkcii, socializačnej funkcii a preventívnej funkcii a s Masarykom vymedzujú výchovno-vzdelávaciu funkciu, rekreačno-relaxačnú funkciu, sociálnu funkciu, seberealizačnú funkciu a preventívnu funkciu. Oba pohľady sú v publikácii stručne charakterizované a zároveň ich autorky aj stručne syntetizujú.

V časti o formách trávenia voľného času sa autorky pustili do širokého záberu problematiky. Najprv vymedzujú štruktúru a organizáciu voľného času, ale azda najvýrečnejšie vyznieva rozdelenie aktivít voľného času na kultúrne aktivity, športové aktivity, sociálne aktivity, vzdelávacie aktivity, verejné aktivity, rekreačné a cestovateľské aktivity, hobby a manuálne aktivity. Rozdelenie aktivít je uskutočnené podľa viacerých hľadísk, napríklad i podľa spontánnosti či organizovanosti aktivít voľného času. Autorky sa pri charakteristike foriem voľného času nechali inšpirovať i pohľadmi sociálnej pedagogiky či pedagogiky voľného času, na základe čoho definujú organizačné formy podľa počtu účastníkov, organizačné formy podľa času, dĺžky trvania, organizačné formy výchovy podľa zamerania obsahu, druhu činnosti, organizačné formy podľa druhu aktivity, organizačné formy podľa výchovy a podľa stupňa organizovanosti. Okrajovo sa publikácia dotýka i otázky nežiaduceho trávenia voľného času. Druhá kapitola opäť v závere ponúka podnetné otázky na uvažovanie a diskusiu.

V tretej kapitole sa pohľad na trávenie voľného času zužuje len na deti a mládež. Autorky vychádzajú z predpokladu, že najmä v čase socializácie každého jedinca sa voľný čas stáva kľúčovým prvkom (je protipólom kvalitného pracovného nasadenia, podieľa sa na vytváraní hodnotového systému, podporuje rozvoj osobnosti jedinca, vytvára a ovplyvňuje sociálne vzťahy, mnohé činnosti podporujú telesný vývoj, pôsobí efektívne ako prevencia sociálno-patologických javov. Autorky definujú subkultúru mládeže, aby tak demonštrovali potrebu samostatného uvažovania o voľnom čase tejto konkrétnej špecifickej sociálnej skupiny. Pri vybraných činiteľoch voľného času detí a mládeže sa sústredili na úlohu rodiny, školy a rovesníckych skupín. Všetky tieto činitele dávajú do vzájomného vzťahu s problematikou voľného času a načrtávajú ich charakteristiky. Obohatením teoretických východísk k predmetnej problematike je prezentácia výsledkov reprezentatívneho výskumu mládeže realizovaný Iuventou. Záver kapitoly opäť patrí otázkam na uvažovanie.

Čitateľ publikácie *Sociológia voľného času* sa po jej prečítaní bude môcť stotožniť so zámerom autoriek priniesť súhrnný pohľad na problematiku voľného času, jeho funkcie, metódy a možnosti využívania voľného času. Aktuálny pohľad je obohatený i dejinným, čím sa publikácia môže stať praktickou pomôckou pre potreby študentov sociálnych vied v oblasti štúdia sociológie voľného času.

Lubor Gál